

רקע עיוני

יחדה זו עוסקת בסיפור מכות מצרים, חוץ ממכת בכורות שידובר בה ביחודה הבאה.

חרטומי מצרים מילאו תפקיד חשוב בתהליך שקדם לאולקת עם ישראל ממצרים. שכן אחת המטרות של מכות מצרים הייתה להראות לעולם כולו ובפרט לבני ישראל מיהו אדון העולם. לשם כך היה צריך לעשות את האותות במצרים, ארץ חרטומים, כי רק במקום שבו רמת ההתמחות במשפים הייתה הגבוהה ביותר אפשר היה להוכיח את מוגבלותו של האדם לעומת כוחו של הקב"ה. החרטומים הצליחו להפוך מטה לתנין ומים לדם ולהעלות צפרדעים, ואלם במכות הבאות הם הכירו במוגבלותם. החרטומים לא הצליחו להסיר את מכות הצפרדעים והכניגים ואז הם הודו כי "אצבע א-להים היא" - כל שאר המכות היו מעל ומעבר לחוקים החיצוניים. על ידי כך הקב"ה הראה לעולם כולו כי האותות והמכות היו מעל לחוקי הטבע. מטרת המכות מוצהרת בפסוקים שונים:

"לִקְשֹׁן תִּבְרַע פִּי אִין כְּדֹא - לְחַיֵּנוּ" (ת"ו).

"פִּעֲשֹׁבֵר הָרֶאֱתָה אֶת פִּתְּוֹ וְלִקְשֹׁן סִפֵּר שְׁמִי בְּכָל הָאָרֶץ" (ט"ז),
"וְיִרְדְּעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה' (ו"ה) וְעוֹד..."

ההכרה בעליונותו של הקב"ה הושגה במישורן על ידי פגיעה באלוהי מצרים (למשל הפגיעה ביאור) ובעקיפין על ידי הצגת אזלת ידם של אלוהי מצרים בזמן המכות. כך התקיים הפסוק:

"וַיִּבְכְּ אֱלֹהֵי-מִצְרַיִם אֶשְׁפֹּטִים אֲנִי אֱלֹהֵי הַיָּם (י"ב).

אפשר לתאר כיצד שינה פגיעה את התנהגותו באופן הדרגתי. מי שתמנעו בתחילת הפרשה הייתה:

מכות מצרים

פרשות וארא-בא

8

"וַיִּבְכְּ אֱלֹהֵי-מִצְרַיִם אֶשְׁפֹּטִים אֲנִי אֱלֹהֵי הַיָּם (י"ב)

דוד לספר

למדדנו שר' הבטיח למשה שפרעה יוציא את בני ישראל ביד חזקה. הביטוי "ביד חזקה" כתוב גם על הקב"ה, שיוציא את העם "ביד חזקה ובזרוע נטויה", וכן הוא מתקשר לביטוי "היד הגדולה" של א-להים. זהו ביטוי ציורי שעשוי להיות מובן לילדים בדרגים שונות ועל כן אפשר לדון בו בקצרה.

ר' אמר למשה: "לך אל פרעה, ותאמר לו שוב:

שליח את עמי".

משה ואהרן הלכו אל פרעה ואמרו לו: ה' ציווה -

"שליח את עמי"

הילדים ישמחו להצטרף למוטיב החוזר: "שליח את עמי" משה ואהרן הראו לפרעה סימן שה' שליח אותם. אהרן השליך את המטה לפני פרעה ולפני עבדיו והמטה הפך לתנין.

הילדים יוכלו להשוות את האות לזה שמשה הראה לעם - הפיכת המטה לנחש. לחלופין, אפשר להסביר שבלשון התורה תנין הוא נחש. שימו לב שבפרק ז', פסוק טו, כתוב: "הַמִּשְׁפָּחָה אֲשֶׁר נִהְפָּךְ לְתַנִּין תִּקַּח בְּיָדְךָ" (ראו גם את התקבולת בתהלים צא, יג).

פרעה קרא לחכמים הקוסמים שלו, שקראו להם חרטומים. הם השליכו את המטות שלהם והמטות הפכו ל... תנינים. גם הם הצליחו לעשות את האות הזה. פרעה חשב שמשה ואהרן ילכו, אבל פתאום -

וַיִּבְלַע מִשָּׁה אֶתְהָרֹן אֶת מִשְׁתָּם פָּרַח ז' פסוק יב.

"לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלה" (יה ב,)

התנחן לאחר מכת צפרדעים -

"הַעֲתִירוּ אֵל ה' וְסַר הָעֲפָרָדַיִם מִפָּנַי וּמֵעַמִּי" (יה ד, ו)

לאחר מכת הברד -

"ה' הַעֲדִיךָ וְאָנֹכִי וְעַמִּי הַרְשָׁעִים..." (יה טו)

ובסוף הפרשה - ביחידה הבאה -

"קומו יצאו מתוך עמי... ולכו עברו את ה' כַּרְפֹּרְכָם" (יה לא)

השוב לחסיף כי במכת צרוב מצוין לראשונה שבני ישראל לא יזניקו מהמכות,

"והפליתי ביום ההוא את ארץ עשו" (יה יח)

וכך גם במכות הבאות. אולם המפרשים סבורים כי גם במכות הראשונות בני ישראל לא נפגעו כלל. על פי הרמב"ן (ת, יא), המכות הראשונות - דם, צפרדע וכינים - היו מכות "עומדות", כלומר נקודתיות, ואילו המכות האחרות היו "משולחות", וטבעי היה כי יתפשטו עד גושן. על כן היה צריך לעיין למבחין את ההפליה בין בני ישראל למצרים. בכל המכות חשוב להדגיש שבני ישראל לא נפגעו, כדי להפחית חרדות בקרב הילדים.

גם אם נתאר חלק קטן מהמכות באופן מפורט, רצוי שהילדים יכירו את שמת כל עשר המכות. אפשר למנות אותן בעשר האצבעות ובאמצעים נוספים. נחזור על כך גם ביחידה הבאה וכן בהכנות השונות לקראת חמ הפסח, כך שהילדים יוכלו להיות שותפים פעילים בסיפור ההגדה בליל חסדר.

